

KAKO RAZVIJATI VREDNOTE PRI OTROCIH

Red. prof. dr. Zdenka Zalokar Divjak, univ. dipl. psihologinja, spec. logoterapije,
Gora – izobraževanje in terapije

Že sama beseda vrednota pove, da gre za vrednost. Vrednost pa imajo stvari, dogodki, ljudje, ki so za nas posebnega pomena, nekaj dragocenega, nekaj, kar želimo postaviti nad druge, običajne stvari. Pri razumevanju vrednot je pomembno razumeti, da vrednota ni odvisna od našega dela, ker je nismo mi ustvarili, povezana pa je z našim odnosom do nje. Gre torej za to, koliko smo kot posamezniki sposobni spoznati, začutiti, dojeti, uporabiti to vrednoto v svojem vsakdanu ali pa te vrednote sploh ne opazimo, za nas in naše dožemanje sveta ne pomeni nekaj bistvenega in je zato sploh ne želimo vključiti v naše razmišljanje in delovanje.

Psihologi in drugi raziskovalci, ki se ukvarjajo s proučevanjem vrednot, so najprej iskali povezavo med vrednotami in motivi, vendar so raziskave pokazale, da vrednote niso produkt osnovnih potreb in motivov, ampak predstavljajo posebno vrsto generaliziranih motivacijskih dejavnikov. Že iz osebnih izkušenj lahko sklepamo na spreminjanje vrednotnih usmeritev, čeprav je res, da so vrednote v osnovi med najbolj stabilnimi, doslednimi in zanesljivimi karakteristikami posameznikove osebnosti, veliko bolj kot druga posameznikova stališča ali prepričanja.

Danes je popularno govoriti o krizi vrednot, vendar če upoštevamo zgornja spoznanja, potem je v krizi lahko le posameznik, ki nima časa za negovanje pravih vrednot in za razmišljanje o njih. Duhovna kriza je lahko izvor vrednotne zmede, toda osebni razvoj posameznika se navkljub vsem težavam in oviram usmerja k izpolnjevanju in osmišljanju. Zavedati se moramo, da ima duhovni razvoj človeka svoje notranje in univerzalne zakonitosti, je kot kompas, ki nas usmerja k takšnim dejanjem, ki dajejo naši existenci in življenju smisel.

Danes je popularno govoriti o krizi vrednot, vendar če upoštevamo zgornja spoznanja, potem je v krizi lahko le posameznik.

Na duhovnem področju naj bi nam vrednote služile kot kačipot za dobre življenjske odločitve. Tudi za vrednote pa velja, da jih je treba negovati, obnavljati, spoštovati in o njih neneh-

no razmišljati, ker se sicer v sodobnem času zelo hitro raje navzamemo prijetnih in hitro dosegljivih ciljev. Sodobni čas je spremenil vrednotno orientacijo pri posameznikih. Ta pri marsikom sestoji iz potrošniških vrednot: pehanje za denarjem in iskanje užitkov. Najvišja mesta v sodobnem vrednotnem sistemu družbe zasedajo nakupovanje, potrošnja in sprostitve. Tako na drugi strani zmanjka časa in energije za druge vrednote – partnerja, otroke, zdravje, naravo, kulturo, osebno rast.

Vrednote je potrebno živeti

Kaj lahko odrasli naredimo, da bodo naši otroci odhajali v svet s pozitivno naravnostjo do življenja, da ne bodo obupali ob vsakodnevnih življenjskih težavah, ki bi jih morali znati sproti reševati? Kako jih lahko opremimo za takšno življenje, ki jih bo izpolnjevalo kot posameznike in v katerem bodo lahko našli svoje mesto? Menim, da je ena od možnosti v tem, da znamo odrasli dati s svojim trdnim, pozitivnim stališčem do življenja otrokom oporo, ko se jim njihovo videnje omaja. Preprosto to pomeni, da jim znamo pričarati življenje kot najvišjo vrednoto.

Zdaj pa si poglejmo, kaj pomeni, da je življenje vrednota.

Življenje je gotovo velika danost in velika vrednota za vse tiste, ki ga

tako sprejemajo. Ker je danost, tudi pomeni, da je vsem nam enako na razpolago. Od nas posameznikov pa je odvisno, ali imamo v to življenje kaj položiti, ga napolniti in obdariti s svojim prispevkom. Kajti življenje je samo toliko naše, kolikor ga lahko uresničujemo s svojimi odnosi, s svojim delom in s svojim prenašanjem vseh stisk, naporov, boleznih, ki nas doletijo.

Če življenje ne bi bila danost in vrednost, potem bi si lahko vsakdo od nas izbral »svoje življenje«. Izbral bi si seveda najboljše, in to ponavadi najboljše zase. Tako bi se dogajale zelo krivične izbire. Ker pa to ni mogoče, smo kot posamezniki odgovorni za sprejemanje nalog in izzivov, ki se nam kažejo v slehernem trenutku. To pomeni, da se lahko trudimo in da se tudi moramo truditi iskati najboljše možnosti in najboljše rešitve za problem, ki se nam trenutno pokaže.

Ko na primer opazimo žalostnega otroka, je smisel tega trenutka, da ga potolažimo. Ko se srečamo z znanci, je smisel trenutka, da jim namenimo pozdrav, lepe želje, skrb za njihovo počutje, družino. Ko ima otrok težave v šoli, je smisel trenutka, da najdemo pot iz krize, da ga spodbudimo, se z njim pogovorimo, določimo zahteve, da otrok čuti, da nam ni vseeno, kako se počuti, in da smo mu pripravljene pomagati. Ko smo utrujeni, je smisel trenutka, da se odpočijemo, naspimo, si nabereemo novih moči. Ko zbolimo, je največji smisel, vložiti vso svojo energijo in moč v ozdravitev.

Pri dojemanju življenjskih nalog in izzivov je največja težava spoznati, da nam nihče ne more povedati, »katera je najbolj prava in najbolj napačna odločitev« za določeno situacijo. To moramo spoznati sami oziroma še pomembneje je, da znamo to predstaviti in uzavestiti tudi svojim otrokom. Tako se ne bodo zanašali na nekoga drugega (prelagali odgovornosti za svoja ravnanja). Seveda pa mora otrok ob nas odraslih najprej začutiti, da svoje življenje »obvladamo«, da znamo iskati in poiskati dobre rešitve. Zgledi vlečejo sami po sebi in tudi najbolj učinkoviti so.

Vzgoja in vrednote

Vzgoja ima pri vzpostavitvi etičnih načel odločilno vlogo. Ta načela so se oblikovala dolga tisočletja, zato si jih ne more krojiti vsak po svoje. Zahtevajo pa predvsem dobro poznavanje zakonitosti življenja. To pa je že problem sodobnega časa. V hitrem tempu življenja zmanjkuje časa za premišljevanje, obnavljanje in negovanje vrednot, ki so se v preteklosti pokazale kot dobre. Ljudje se raje odločajo za veliko bolj hitro dosegljive in privlačne užitke.

Na žalost se tega zavemo šele ob kritičnih situacijah ali celo takrat, ko je že prepozno za ukrepanje. Zato je zelo pomembno vprašanje: Kaj lahko na-

redimo starši in vzgojitelji, da »nastopimo« pred krizo?

Prvo spoznanje pravi, da je za vzpostavitev osnovnega etičnega sistema najbolj primeren čas zgodnjega otroštva. Otrok si namreč preko izkušenj in vzpostavitve pogojevanja nagrad in kazni počasi dokoplje do spoznanj, kaj sme in česa ne sme, kaj je prav in kaj ne, in si na ta način oblikuje svoj odnos do sveta, ljudi, živali, stvari in samega sebe. Če odrasli zamudimo to obdobje otroštva, potem je vzpostavitev etičnih vrednot vedno težja. Pravila in meje je potrebno vzpostaviti, dokler so otroci majhni. Veliko staršev pa ravna ravno obratno. Ko so otroci majhni, jim vse bolj ali manj dovolijo, pri petnajstih letih pa začno razmišljati, da tako ne gre več naprej in bo potrebno nekaj ukreniti. Takrat pa je lahko že prepozno. Prav zato je otroštvo za vzgojo tako zahtevno in pomembno obdobje

Doživljajske vrednote kot usmerjevalci k smislu življenja

Naloga odraslih je tudi, da otroke navdušimo za življenje. Otroci so zaradi svojih razvojnih značilnosti namreč najbolj dojemljivi za tako imenovane doživljajske vrednote. To so vrednote narave, športa, branja, prijateljstva. Vendar je potrebno vedeti, da se otrok teh vrednot ne bo oprijel s prigovarjanjem ali občasnimi ponudbami in

informiranjem, ampak le z dobrimi vzori, ki jih bo vredno posnemati.

Starši in vzgojitelji imamo odločilno vlogo in nalogo pri tem, da znamo otroke navdušiti za določeno dejavnost in tudi vztrajati pri njeni uresničitvi. Pri tem je seveda pomembno, da imamo za otroke čas, da smo enostavno veliko z njimi, ker jih le tako lahko spoznamo. Vedeti moramo, kaj se z otrokom dogaja, kaj razmišlja, kako mu lahko pomagamo, svetujemo pri razreševanju vsakodnevnih težav. Če otrok našo vsakodnevno pozornost prisotnost začuti, se počuti varnega in lahko razvija svojo osebnost v smeri vse večjega osamosvajanja in iskanja lastnih možnosti. Vedno bolj spoznava, da je on najbolj poklican zato, da se odloča in ravna tako, kot je prav. Odzivi okolice in njegove lastne izkušnje mu pokažejo pravilnost ali zmoto njegovih odločitev in ravnanj. Problem nastane takrat, kadar pustimo, da otrok ravna po svoje, čeprav vemo, da nima prav. Če ni reakcije s strani odraslih, to zanj pomeni, da smo do njega in njegovih obnašanj zavzeli stališče »Počni kar hočeš«, to pa hkrati pomeni, da nam zanj ni več mar.

Kadar pa je v ozadju naša skrb za otroka in njegovo početje, potem lahko takoj posežemo v njegova dejanja. Predpogoj vsakega vzgojnega ravnanja

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE

- ⚙️ DNEVI ZNANOSTI IN TEHNIKE
- ⚙️ DELAVNICE PRILAGOJENE UČNIM NAČRTOM
- ⚙️ PROGRAMI ZA VRTCE, NADARJENE UČENCE IN DIJAKE
- ⚙️ POIZKUSI NIKOLE TESLE IN DEMONSTRACIJE
- ⚙️ TEHNIŠKI, NARAVOSLOVNI IN KULTURNI DNEVI
- ⚙️ DELAVNICE NA VAŠI ŠOLI

Z raznolikimi programi in bogatimi izkušnjami bomo zagotovo popestrili in dopolnili vaše učne ure!

www.tms.si
programi@tms.si

sta naša ljubezen in sprejetost otroka. Takrat tudi ni nikoli vprašljiv način nagrajevanja in kaznovanja otroka. Povsem normalno je, da k vzgoji tako kot pohvala spadata tudi graja in kazni. Kako pa naj otroku drugače dopovemo, da ne ravna prav? Njegovo doživljanje sveta temelji predvsem na čustvenem doživetju. To pomeni, da se odziva zlasti na trenutne potrebe, njegovo razmišljanje, presojanje in uvidevanje najboljših rešitev pa šele nastaja. Poleg tega se zaradi obilice najrazličnejših možnosti pridobitve informacij in znanj velikokrat zdi, da so otroci že »odrasli«. Res je, da veliko vedo, toda slabo razumejo bistva zakonitosti življenja in so v praktičnem življenju zelo neobgljeni.

Zato je najbolj naraven in pravilen način, da otroku takoj pokažemo, kje je prava smer rešitve. To otroci od nas tudi pričakujejo. Če jih ne naučimo obvladovanja njihovih čustev, socialnih odnosov, odgovornosti do dela, učenja, potem pač ostanejo čustveni in socialni invalidi. Starši pa se danes bojijo postavljati zahteve, pravila, ker je »moderno« biti z otrokom enakovreden, se z njim pogajati in ga upoštevati kot partnerja. Tako se dogaja, da so otroci tisi, ki postavljajo pogoje, npr. »Ne bom se učil, če nimam v petek izhoda«, in veliko staršev sploh ne dojame, da so postale vloge zamenjane.

Vendar ostaja veliko nalog, ki jih lahko opravimo le odrasli. Otroci so ob nas le aktivni posnemovalci, ki si počasi utirajo pot in pogled na življenje. Če jih želimo usposobiti za lastno odgovorno življenje, morajo imeti ob sebi ljudi, kjer se čutijo varne in ljubljene pa tudi sposobne reševati svoje vsakodnevne življenjske naloge.

Svet je skrivnost in lep

Kadar se trudim odgovoriti na vprašanje, kako otroku prikazati, ga naučiti, da je svet skrivnost in lep in da je to tudi ena od bistvenih lastnosti, ki

nas žene k odkrivanju življenjskega smisla, vedno najprej pomislim na doživljajske vrednote. Brez doživljajskih vrednot si ne morem zamisliti oblikovanja otrokove osebnosti pa tudi ne razvoja osebnosti odraslega človeka.

Logoterapija (terapija za smisel življenja) poudarja, da so doživljajske vrednote sestavni in nujni del življenja posameznika, saj je za njihovo uresničevanje odločilna človekova zmožnost za ljubezen, doživljanje narave, kulture, umetnosti, samega sebe, sočloveka.

Doživljajske vrednote ustvarjamo z medsebojnimi odnosi in doživljanjem stvarnosti. Zato je potrebna najprej naša pripravljenost na sprejem stvarnosti takšne, kot je, in sožitja z njo, nato pa celotna ubranost človeških čustev, razuma in vseh zmožnosti, s katerimi razpolagamo. Kljub velikim

Zato je najbolj naraven in pravilen način, da otroku takoj pokažemo, kje je prava smer rešitve. To otroci od nas tudi pričakujejo.

željam, da bi naši otroci v teku svojega izobraževanja pridobivali znanje, bi se morali zavedati, da izobraževanje ne bo imelo pravega smisla, če ne bodo otroci razumeli življenja v vsej njegovi lepoti in bolečini. Ker obstaja danes vedno večji razkorak med naravo in človekom, se moramo potruditi, da začnemo naravo zopet znova spoštovati in slediti njenim zakonitostim. Na ta način bo najbrž mogoče sožitje med naravo in človekom in njeno očuvanje

Danes pa je pogosto problem že takoj na začetku, pri osnovnih stvareh, ki se morda zdijo malenkosti. Poglejmo.

Če hočemo začutiti tišino, veličino in neminljivost narave, moramo znati videti. Otroci pa hodijo na razne izlete, naravoslovne dneve in gledajo, vendar ne vidijo bistvenih stvari. Njihova pozornost je usmerjena drug na drugega, ne na naravo okoli njih. Občudovanje in zanimanje pa se razvijeta šele takrat, kadar smo

Če hočemo začutiti tišino, veličino in neminljivost narave, moramo znati videti.

na drug na drugega, ne na naravo okoli njih. Občudovanje in zanimanje pa se razvijeta šele takrat, kadar smo

pozorni. Danes ima vedno več otrok težave s pozornostjo. Ko jih opazujem, dajejo vtis časovne zamaknjenosti. Za vsako stvar je potrebna »velika priprava«, da nam jih uspe umiriti oziroma usmeriti njihovo pozornost na določeno nalogo. Otroci morajo biti torej umirjeni, notranje pripravljeni, da se lahko koncentrirajo na naloge.

Pomembna pa je tudi zahteva, da hodimo v tišini, ker tako najbolje poskrbimo za svojo varnost in otroci svojo pozornost usmerijo na naravo. Zanimivo je, kako so presenečeni, navdušeni nad vsakim polžem, žabo, gosenco. Karkoli pač zagledajo, imajo za odkritje. Vidi se, da niso navajeni gledati in videti.

Prišel je torej čas, ko je potrebno pozornost načrtno usmerjati že tudi na tako lepe stvari, kot je narava. To vidimo še posebej pri pubertetnikih in še malo starejših. Njihova čutila in čuti so predvsem zaradi ropota, ki so ga navajeni, otopela za doživljanje lepega. Ravno v tem obdobju pa bi se morali hraniti z lepimi stvarmi, ker so to leta, ko svet dojemajo najprej s čustvene plati.

Prišel je torej čas, ko je potrebno pozornost načrtno usmerjati že tudi na tako lepe stvari, kot je narava.

Kadar gre pri otrocih že za določeno mero otopelosti, potem tudi ne zadoštujejo več običajni načini motivacije za vzpodbujanje njihovega doživljanja. Mislim predvsem na govorjenje o zdravem življenju, o lepoti narave, ker izzveni kot moraliziranje. Zaradi govorjenja še nihče ni vzljubil narave. Ravno tako kot se zaradi našega prosvetljevanja o mamilih, njihovih sestavinah in škodljivosti še nihče ni vzdržal mamil. Prvo

pravilo pri vzgoji za naravo se glasi, da morajo otroci v naravo zelo pogosto, že od malega naprej, če hočemo, da

jo bodo začutili, jo spoznali in se z njo tudi oplemenitili.

Starši me sprašujejo, kako naj pripravijo otroke, da bodo radi šli z njimi v hribe. Gre za osnovnošolske otroke, ki si za ostajanje doma izmislijo tudi cel kup razlogov. Moj odgovor je naslednji. Vse dejavnosti in opravila, za katera starši vemo, da so pomembna za vzgojo otroka, moramo tudi odraslim bolj uresničevati. V primeru, da sami radi hodimo v hribe, potem ob koncu tedna samo napovemo, da gremo tja in tja. Ne vem, zakaj starši tako radi nagovarjajo otroke, jih prosijo za stvari, ki same zase ne potrebujejo prav nobene reklame. Problem je najbrž v tem, da ne vidijo v ospredju narave,

torej predmeta, o katerem se razmišlja, temveč svojega otroka. Ta otrok pa je že navajen, da mu ni treba ubogati, da ima lahko pri vsaki stvari svoje pripombe,

in starši potem niso več gotovi, kako naj ravnajo. Toda vsi tisti, ki smo vztrajali pri svojih odločitvah in odpeljali otroke s sabo, tudi vemo, da so bili otroci na začetku poti še malo mulasti, potem pa so jih pot, doživetja, sproščen pogovor prevzeli in domov smo

prišli vsi zadovoljni. Čustveni odnos do narave se namreč lahko oblikuje le v naravi. Vedno bolj opažam, da otroci ne prenesajo porazov. Vsa negativna občutja, kritike, manj spretni vrstniki, vse jim pride prav, da bi opravičili svoj poraz. Vendar je najbrž v življenju, gledano v celoti, več porazov kot zmag, zato so zmage tako sladke. Če bi bilo tako enostavno uspeti, tudi zmaga ne bi bila toliko vredna. Zato so neuspehi, porazi sestavni in nujni del odrasčanja.

Vedno obstajajo še druge možnosti. Potrebno je iskati te možnosti in se ne vrteti v krogu svoje ranjene osebnosti. V naravi se tega lahko naučimo z veliko ponižnostjo. Primer: Tudi če gremo še tako dobro pripravljeni npr.

na zahtevno turo, nas ravno blizu vrha dobi nevihta, in se obrnemo nazaj. Vsa naša pričakovanja, ves trud, priprave, vse je bilo tako rekoč zaman. Če tega

nismo sposobni sprejeti, bolje, da v hribe več ne hodimo. Tudi v življenju je tako. Včasih smo k neuspehom v največji meri prispevali sami, spet drugič je bil to splet okoliščin. Bistveno pa je, da ne odnehamo, če nam cilj res nekaj pomeni. Tako je tudi pri naših

izletih v naravo: Otroci, ki so kljub svojim začetnim težavam in odporu izkušnjo narave že doživeli, so se utrdili, kar se je pokazalo pri naslednjih pohodih in naslednjih priložnostih, da gredo v naravo.

Pri delu z otroki bi morali delati na doživljajskih vrednotah (med katerimi ima narava osrednje mesto) kot indirektnem usmerjevalcu k življenjskemu smislu in vzpodbujanju otrokove ustvarjalnosti. Naravo sem kot primer vzela zato, ker je prav vsakomur pri roki. Podobno bi lahko opisali športne dejavnosti, prijateljstvo, branje knjig, glasbo, pomoč drugim, učenje. Vse to so vsebine, ki gradijo otrokovo osebnost s smiselnimi življenjskimi vsebinami. Le takrat, kadar otroka ali mladostnika te vsebine pritegnejo, bo lahko iskal svoje življenjske smisle v lepih doživetjih in z dobrimi posamezniki.

Vedno obstajajo še druge možnosti. Potrebno je iskati te možnosti in se ne vrteti v krogu svoje ranjene osebnosti.

Pri delu z otroki bi morali delati na doživljajskih vrednotah.

Zaključimo z mislijo: »Ne za šolo, za življenje je potrebno vzgajati otroke.«

Preverite ponudbo
spletne trgovine
Prirodoslovnega
muzeja Slovenije

Spletna trgovina je dostopna na naslovu:
www.pms-lj.si/si/trgovina.

Za šole in vrtce sprejemamo tudi naročilnice na uprava@pms-lj.si.

- vstopnice
- strokovna glasila
- publikacije za otroke
- ostale publikacije
- CD in DVD
- spominki
- majice
- filatelija

Muzej je odprt vsak dan od 10. do 18. ure (ob četrtek do 20. ure).
Na voljo so delovni listi in vodstva za različne starostne skupine!
Najava skupin: Ljerka Trampuž, tel. (01) 241 09 62, ltrampuz@pms-lj.si

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE